# Imaginea Ţărilor Române în *Jurnalul* sirianului Paul din Alep (mijlocul secolului al XVII-lea)

ALINA-GEORGIANA FOCŞINEANU[1]

„Am simţit aerul de acasă pe tărâmul Moldovei”
(Paul din Alep: 2014: 317).

Archdeacon of Damascus and Aleppo and son of the Patriarch Makāryūs, Paul of Aleppo and his father had a long travel in Moldavia and Wallachia in the second part of the seventeenth century.

Based on the recent Romanian and Arabic edition of Paul of Aleppo *Journal*, which was translated into Romanian in 2014 by Ioana Feodorov, researcher at the Institute for South-East European Studies of The Romanian Academy, the present paper focuses on the representation of Moldavia and Wallachia in Paul’s journal. It also aims to offer an inventory of the Romanian identitarian aspects Paul of Aleppo faced with.

As a witness of events had taken in the countries he visited, every page written by Paul is worthy of attention. First of all, Paul’s journal is full of objectiveness. The author wrote down almost everything he saw or heard during his travel without changing the reality, characterized a lot of people (Romanian princes or clergy, women, children), described cities (Jassy, Bucharest, Târgovişte), churches and monasteries (Monastery of the Three Hierarchs, Galata Monastery, Curtea de Argeş Monastery), various traditions and aspects of the social or political life met in Moldavia and Wallachia.

According to Paul of Aleppo, Romanian people could be characterized as hospitable or pious, and every traveler in Moldavia or Wallachia could easily consider Romanian Principalities his homeland.

**Key-words**: *Paul of Aleppo*, *Christian Arabs*, *Romanian Principalities*, *identity*, *alterity*

[1] Universitatea din Bucureşti, România.



**BDD-V4951 © 2016 Aracne editrice**
**Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:10:30 UTC)**

## Introducere

Lucrarea îşi propune să reconstituie imaginea Ţărilor Române zugrăvită de Paul din Alep, fiul patriarhului Bisericii Antiohiei şi al Întregului Răsărit, Makāryūs III, în *Jurnalul de călătorie în Moldova şi Valahia*. Arhidiacon de Damasc şi Alep, secretar personal al tatălui său, Paul îl însoteşte în această calitate într-o lungă călătorie la Constantinopole, în Valahia, Moldova, Ţara Cazacilor şi Ţara Moscovei, efectuată în perioada 1652–1659, interval în care autorul scrie un lung jurnal în care notează descrieri detaliate ale călătoriilor sale.

Relevanţa unei astfel de cercetări este dată atât de traducerea completă a *Jurnalului* din limba arabă (Paul din Alep 2014), cât şi de valoarea sa documentară, considerat „cel mai cuprinzător text din literatura arabă care se referă la istoria românilor, a ruşilor, a ucrainenilor şi a altor popoare central- şi est-europene la jumătatea secolului al XVII-lea" (Feodorov 2014a: 7). În acest scop, dar ţinând cont şi de tema generală a acestui simpozion, anume *Contacte lingvistice şi culturale în spaţiul românesc – contacte lingvistice şi culturale româneşti în spaţiul* european, vom trece în revistă unele aspecte ale vieţii sociale, politice, culturale, economice sau religioase notate de Paul din Alep, unele obiceiuri, tradiţii sau mentalităţi pe care le consemnează în călătoria efectuată la mijlocul secolului al XVII-lea în spaţiul românesc, în contextul mai larg al contactelor culturale ale Ţărilor Române cu comunităţile creştine din spaţiul arab. Totodată, lucrarea va avea în vedere şi evidenţierea specificului identitar al Ţărilor Române la mijlocul secolului al XVII-lea, aşa cum a fost imortalizat de ierarhul sirian.

## Călătoria în Ţările Române

Patriarhul Makāryūs III, constatând „înmulţirea peste măsură de îngrijorătoare a datoriilor scaunului patriarhal al Antiohiei [...] şi mulţimea cametei ce se strânsese în sarcina lui" (Paul din Alep 2014: 151), decide să răspundă invitaţiei domnului Vasile

BDD-V4951 © 2016 Aracne editrice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:10:30 UTC)

Lupu de a călători în Moldova, întrucât acesta din urmă îi trimisese patriarhului sirian o scrisoare „prin care îl poftea la el, făgăduindu-i să-l ajute, să-i stingă datoria şi să-l susţină, căci făcea mereu astfel de fapte bune" (*ibidem*).

În acest sens, patriarhul şi fiul său au plecat din Damasc în data de 11 februarie 1652, ajungând la Constanţa abia la 17 ianuarie 1653. Continuându-şi călătoria către Moldova, sosesc la Iaşi la 25 ianuarie 1653 (Feodorov 2014a: 14). Ajunşi în Moldova, cei doi au fost martorii luptei dintre Vasile Lupu şi Gheorghe Ştefan, pentru ca mai târziu, călătorind în Valahia, să fie găzduiţi de Matei Basarab şi, după decesul domnului muntean, de către succesorul acestuia, Constantin Şerban. Pleacă din nou în Moldova, unde sunt oaspeţii lui Gheorghe Ştefan. De aici se îndreaptă către Ţara Cazacilor şi Ţara Moscovei. Revin în Moldova şi Valahia şi, în 1659, după o călătorie de aproape şapte ani, părăsesc Ţările Române pentru a se întoarce definitiv în ţara de origine (Tchentsova 2012: 69–122; Feodorov 2014a: 13–15; Paul din Alep 2014: 147–436).

Valoarea documentară a *Jurnalului* este incontestabilă, Paul din Alep urmărind să ofere cititorului său, căruia i se adresează direct („[...] află că [...]", „[...] să ştii că [...]", „[...] frate [...]"– Paul din Alep 2014: 259, 230, 390), o imagine cât mai fidelă a Ţărilor Române. În *Studiul introductiv* al recentei ediţii bilingve româno-arabe, Ioana Feodorov afirmă că acesta „[…] cuprinde o mare bogăţie de date şi relatări referitoare la toate aspectele vieţii politice, sociale, religioase şi culturale a ţinuturilor vizitate" (Feodorov 2014a: 17). Din acest motiv, putem considera că *Jurnalul* lui Paul din Alep reprezintă o radiografie a identităţii cultural-spirituale româneşti din secolul al XVII-lea. Autorul fie menţionează în treacăt unele sate sau oraşe prin care trece, fie schiţează descrieri ale acestora, cum procedează de exemplu pentru Bucureşti, Galaţi, Iaşi, Târgovişte, Roman, satul Măcin, satul Goleşti (Paul din Alep 2014: 386, 161, 208, 243, 318, 161, 323). De descrieri amănunţite se bucură aşezămintele religioase, cum ar fi Biserica Adormirea Maicii Domnului şi Sf. Nicolae din Galaţi, Biserica Sf. Sava, Mănăstirea Golia, Biserica Trei Ierarhi, Mănăstirea Galata, Mănăstirea

**BDD-V4951 © 2016 Aracne editrice**
**Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:10:30 UTC)**

Barnovschi, Mănăstirea Dintr-un Lemn, Mănăstirea Bistriţa, Mănăstirea Arnota, Mănăstirea Polovragi, Mănăstirea Crasna, Mănăstirea Tismana, Mănăstirea Cozia, Mănăstirea Curtea de Argeş, Mănăstirea Câmpulung, Mănăstirea Vieroşi, Mănăstirea Bogdana (*ibidem*: 162, 170–174, 176–180, 185–192, 192–193, 193–195, 350–351, 351–353, 353–355, 355, 355–356, 356–361, 343–345, 325–331, 331–332, 332–334, 319–320). Inventariază râurile pe care le întâlneşte (de exemplu, Argeş – *ibidem*: 330), descrie condiţiile meteorologice (gerul năprasnic – *ibidem*: 394), aminteşte de ocnele sau băile din Valahia (*ibidem*: 274–277, 277–278) sau descrie casele de pe Dunăre (*ibidem*: 160) sau pe cele din Ţările Române, despre care afirmă că „[...] iarna sunt mai călduroase decât o baie turcească" (*ibidem*: 164).

Ierarhul sirian consemnează în detaliu diferite aspecte/ realităţi ale vieţii cotidiene sau social-politice, de la sacrificarea dobitoacelor (*ibidem*: 314), practica tăierii porcilor (*ibidem*: 244), organizarea drumurilor (*ibidem*: 286), vestimentaţia din Ţările Române (*ibidem*: 164) sau portul femeilor (*ibidem*: 164) până la invazia cazacilor în Moldova (*ibidem*: 221–241), invazia tătărilor în Târgovişte (*ibidem*: 404), moartea şi înmormântarea lui Matei Basarab (*ibidem*: 266–267, 270–274) sau organizarea dregătorilor din Moldova (*ibidem*: 220–221). Notează minuţios diferite obiceiuri religioase: obiceiul de a sta cu capul descoperit în timpul slujbei (*ibidem*: 169), obiceiurile din timpul postului în Moldova (*ibidem*: 197–213), cele de înmormântare în Moldova (*ibidem*: 213–218) sau Valahia (*ibidem*: 257–260), obiceiurile de nuntă (*ibidem*: 368–371), rânduiala spălării picioarelor în Valahia în Joia Mare (*ibidem*: 260–262), obiceiurile de Paşte din Valahia (*ibidem*: 262–265), cele specifice sărbătorii Bobotezei (*ibidem*: 350–351) sau Duminicii Ortodoxiei (*ibidem*: 334–335), precum şi anumite obiceiuri de la curtea domnească: obiceiul domnilor de a săruta mâna dreaptă a sultanului (*ibidem*: 399), statul domnului în capul mesei (*ibidem*: 182), servirea mesei la curtea domnească (*ibidem*: 183), închinarea către domn (*ibidem*: 195), închinarea pocalelor în Valahia (*ibidem*: 248–249), înscăunarea noului

BDD-V4951 © 2016 Aracne editrice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:10:30 UTC)

domn în Valahia (*ibidem*: 267–269), jurământul valahilor de a nu-şi trăda domnul (*ibidem*: 269–270).

## Alteritatea românească în *Jurnalul* lui Paul din Alep

În acel „timp al spaimei" (Mazilu 1999: 94) când are loc călătoria celor doi ierarhi din Siria – ţară aflată sub control otoman – în Ţările Române, plătitoare de tribut Porţii, în „Imperiul Otoman religia era mult mai importantă decât etnia în definirea solidarităţilor" (Murgescu 2012: 53). Prin urmare, alteritatea românească consemnată de Paul din Alep este subsumată identităţii comune creştin-ortodoxe.

Tradiţiile şi obiceiurile întâlnite *în aceste ţinuturi* (Paul din Alep 2014: 197) din *aceste ţări ortodoxe* (*ibidem*: 157) sunt descrise prin comparaţie cu cele din ţara natală. Aflăm, de pildă, că în Ţările Române „nu se săvârşeşte deloc vecernia aşa cum se face în ţara noastră" (*ibidem*: 152) sau că sirienii ortodocşi nu au aceeaşi răbdare pe care o au moldovenii în timpul oficierii serviciilor religioase: „[...] în ţara noastră nu au răbdare nici măcar până se ridică dvera" (*ibidem*: 199), ritualurile religioase desfăşurându-se diferit în Siria şi Ţările Române: „Ei nu s-au închinat pe rând la icoane, spunând «Sfinte Dumnezeule», aşa cum este rânduiala la noi" (*ibidem*: 202).

Trăind vreme îndelungată printre creştinii din Ţările Române, Paul din Alep constată că imaginea acestora în Siria natală era una conotată negativ. Mirat de comportamentul pozitiv al creştinilor din Valahia, Paul din Alep demontează unele stereotipuri:

> Ne-am minunat tare de mulţimea oştenilor din Valahia. Sunt din toate seminţiile şi cu toate acestea, deşi în Ţara Valahiei sunt mii de cârciumi cu vin, rachiu, bere şi altele, şi toţi beau, nu am văzut totuşi niciodată pe vreunul dintre ei să fie beat, să lovească sau să omoare pe cineva ori să facă vreo răutate, ci sunt liniştiţi, la locul lor, cuminţi. De ce oare se spune în ţara noastră că [aceşti] creştini nu sunt bine cârmuiţi de domnul lor, că sunt beţivi şi fără minte şi că nu ştiu să-şi rostuiască ţara? (Paul din Alep 2014: 246).

**BDD-V4951 © 2016 Aracne editrice**
**Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:10:30 UTC)**

Totodată, Paul din Alep descoperă că figura orientalului în mentalul românesc era construită în oglindă cu cea a românilor din imaginarul sirian. Într-o epocă în care limba greacă era limba de cultură în Ţările Române, erudiţia cu care cei doi ierarhi sirieni citesc texte în greacă stârneşte admiraţie în rândul creştinilor din Ţările Române: „Peste tot în ţară se mirau tare de felul cum citeam noi în greceşte, pentru că aveam nume rău la ei" (*ibidem*: 209).

Alteritatea românească este marcată constant de Paul din Alep, autorul evidenţiind anumite cutume cu specific românesc („Cel care a venit cu noi s-a întors înapoi cu căruţele şi cu caii, căci aşa e obiceiul lor, în fiecare târg este un loc statornicit pentru căruţe şi cai" – *ibidem*: 163) sau constatând absenţa în societatea românească a unor produse orientale („Ei nu au auzit deloc de făina şi uleiul de susan, nici măcar de [boabele de] susan" – *ibidem*: 199). Totodată, majorităţii ritualurilor sau obiceiurilor religioase Paul din Alep le atribuie un specific românesc bine conturat în epocă. Cititorul află, de exemplu, că bisericile sau mănăstirile sunt pictate „după datina tuturor bisericilor din această ţară" (*ibidem*: 170–171), că la lăsatul sec de brânză „este la ei obiceiul să fie sloboziţi toţi cei ce se află în temniţe" (*ibidem*: 197), că în post, în ajunul sâmbetei, „rânduiala la ei este să rostească şase [strofe]" (*ibidem*: 201) din acatist, că „obiceiul lor, în aceste ţinuturi, este ca primul preot să rostească Psalmii de dimineaţă" (*ibidem*: 210), că „la ei, în aceste ţări" (*ibidem*: 245), copiii merg la colindat în ajunul Crăciunului sau că la Liturghia de Paşte „copiii nu au contenit să bată toaca de lemn şi pe cea de aramă, noaptea întreagă, după datina lor" (*ibidem*: 262).

Fie că descrie obiceiurile de nuntă, înmormântare, botez, slujbele săvârşite cu ocazia sărbătorilor creştine sau rânduielile din timpul postului, Paul din Alep îşi informează de fiecare dată cititorul că în *ţările acestea* (*ibidem*: 367, 368) ritualurile sunt reglementate de *obiceiul lor* (*ibidem*: 230) şi sunt practicate *după datina lor* (*ibidem*: 367, 412). Unele obiceiuri din Ţările

BDD-V4951 © 2016 Aracne editrice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:10:30 UTC)

Române le sunt total străine lui Paul şi tatălui său, cum ar fi cel al săvârşirii Liturghiei înaintea domnului:

> A fost o zi cum nu mai trăisem. Numai că noi eram chinuiţi de o mare spaimă şi îngrijorare, de multa cinste ce-i purtam, căci era pentru noi prima oară când slujeam Liturghia [înaintea lui] şi nu cunoşteam deloc rânduiala slujbei înaintea domnilor (Paul din Alep 2014: 203).

Aşa cum observăm, mediul socio-cultural descris în *Jurnal* este diferit de cel din Siria natală. Totuşi, Paul din Alep, ajuns a doua oară în Moldova după călătoria în Rusia, *s-a simţit acasă* în Moldova („Am simţit aerul de acasă pe tărâmul Moldovei" – *ibidem*: 317), iar peisajele naturale din Ţara Românească erau pentru el asemănătoare, dacă nu identice, cu cele din ţara sa („Tot pământul în locul acesta şi pe munţi este din piatră albă şi ţărână roşiatică, întocmai ca pământul de la Alep" – *ibidem*: 362). Cu toate acestea, ierarhii sirieni sunt încercaţi de sentimental înstrăinării („eram îngrijoraţi de lunga noastră întrăinare de casă" – *ibidem*: 317), grăbindu-se să plece din Ţările Române, pe care le-au vizitat în plină tulburare social-politică („Am făcut tot ce mi-a stat în putinţă ca să plecăm din această ţară nefericită" – *ibidem*: 423).

Alături de descrierea obiceiurilor sus-menţionate, Paul din Alep notează în *Jurnal* şi unele informaţii referitoare la ceremonialul de curte, remarcând caracterul oriental al acestuia:

> S-au strâns la el cu steagurile lor, el a ieşit din trăsură şi ei s-au înşirat înaintea lui într-un mare alai, cu tobe, trâmbiţe şi corni în urmă, căci aşa este obiceiul domnului Moldovei şi Valahiei, după moda turcească (Paul din Alep 2014: 244).

Imaginea Ţărilor Române din *Jurnalul* lui Paul din Alep este zugrăvită în spiritul moralei creştin-ortodoxe, ierarhul sirian atribuind românilor un portret moral colectiv, definit prin respectul faţă de cele sfinte şi evlavie: „Tăcerea şi evlavia ce se pot vedea în aceste ţări ortodoxe, până în Ţara Valahiei, a Cazacilor şi a Moscovei, este cu neputinţă de înfăţişat" (*ibidem*: 157); „[…] creştinii din Ţara Valahiei sunt foarte credincioşi şi

**BDD-V4951 © 2016 Aracne editrice**
**Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:10:30 UTC)**

cucernici" (*ibidem*: 242); „[…] toţi dregătorii Curţii Valahiei sunt foarte credincioşi" (*ibidem*: 252); „[…] toţi credincioşii din Ţara Valahiei sunt foarte cucernici şi smeriţi şi se tem foarte tare de afurisenie […]" (*ibidem*: 256). În ceeaşi cheie sunt caracterizate şi persoanele de sex feminin: „[…] femeile şi fetele din Ţara Valahiei sunt fecioare neprihănite şi tare smerite" (*ibidem*: 257). Preocupat să ofere cititorilor săi un portret moral-spiritual cât mai exact al creştinilor din Ţările Române, Paul din Alep notează că în Valahia slujbele sunt mai lungi decât în Moldova: „În această Ţară a Valahiei se stă la slujbă mai mult decât în Ţara Moldovei" (*ibidem*: 243). Pe lângă această deosebire, Paul din Alep notează încă una, referitoare la atitudinea moldovenilor şi valahilor faţă de străini, apreciind că în Moldova străinii nu sunt bine văzuţi sau primiţi: „Aceasta [Valahia] este o ţară cu mulţi locuitori şi orice sat este cât un târg, iar ei îi iubesc pe străini, nu precum în Ţara Moldovei" (*ibidem*: 242). Probabil că situaţia politică instabilă din Moldova, cauzată atât de schimbările de domni, cât şi de invazia cazacilor, l-au determinat pe Paul să facă astfel de aprecieri referitoare la traiul străinilor în Moldova. Alături de iubirea pentru străini a valahilor, Paul din Alep remarcă ospitalitatea acestora (*ibidem*: 373–374), explicând că mesele îmbelşugate, aproape pantagruelice, erau o urmare a faptului că „Acesta este obiceiul lor de gazde, din preaplinul iubirii lor" (*ibidem*: 375).

Alături de evocarea lui Ştefan cel Mare („vestit luptător în bătălii, temut de toţi [...]. Pe toţi i-a biruit, de i s-a dus vestea şi toată lumea i-a luat frica, pentru mintea lui ageră şi iscusită" – *ibidem*: 165), ierarhul sirian imortalizează în *Jurnalul* său şi alte figuri de voievozi apărători ai creştinătăţii, cum ar fi Vasile Lupu („La acest [domn] am aflat evlavie şi râvnă aprinsă către credinţă, precum şi vrăjmăşie faţă de cei ce nu sunt din biserica noastră" – *ibidem*: 173); „smerenia domnului, ştiinţa şi desăvârşirea lui, frumuseţea minţii lui, [...] iscusinţa la vorbă [...] nu pot fi cuprinse de mintea omului" – *ibidem*: 184). Totodată, Paul din Alep este impresionat de interesul domnului Mihnea III Radu – căruia îi alocă în *Jurnalul* său un spaţiu generos

BDD-V4951 © 2016 Aracne editrice
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:10:30 UTC)

(Feodorov 2014b: 289–306) – pentru teologie: „Toate vorbele şi întrebările sale priveau cărţile sfinte şi chestiuni de credinţă, încât am fost tare uimiţi de spusele lui" (Paul din Alep 2014: 412). Pe lângă acest portret moral-religios al domnilor români, Paul din Alep conturează şi unul intelectual, menţionând că domnul Constantin Şerban era cunoscător de greacă, turcă şi maghiară (*ibidem*: 269), în vreme ce Mihnea III Radu ştia limbile polonă, maghiară, greacă, turcă şi persană (*ibidem*: 416).

## Concluzii

Aşa cum era de aşteptat, dat fiind contextul cultural-religios al călătoriei ierarhului sirian, imaginea acestor *ţări ortodoxe* (Paul din Alep 2014: 157) zugrăvită de Paul din Alep este puternic amprentată de morala şi de spiritul creştin-ortodox comune Siriei şi Ţărilor Române. Deşi este evidentă asumarea unei identităţi religioase comune, alteritatea românească este foarte bine marcată de Paul, autorul fiind preocupat să noteze şi acest aspect în memoriile sale. Paul din Alep îi oferă cititorului său informaţii exacte privitoare la diferenţele existente în practica religioasă („nu se săvârşeşte deloc vecernia aşa cum se face în ţara noastră" (*ibidem*: 152), „în ţara noastră nu au răbdare nici măcar până se ridică dvera" (*ibidem*: 199), „Ei nu s-au închinat pe rând la icoane [...] aşa cum este rânduiala la noi" (*ibidem*: 202). Alteritatea românească este cu atât mai evidentă, cu cât Paul din Alep menţionează că specificul practicilor religioase din *aceste ţinuturi* (*ibidem*: 197) este dat de *obiceiul lor* (*ibidem*: 230) şi de *datina lor* (*ibidem*: 367, 412).

Dacă privim călătoria lui Paul din Alep din perspectiva *descoperirii Celuilalt* sau din cea *întâlnirii culturilor şi civilizaţiilor*, putem considera că voiajul în Ţările Române s-a finalizat, din punct de vedere imagologic, atât cu cunoaşterea *Celuilalt*, cât şi cu cea de sine. Demontând un stereotip negativ privitor la români, autorul se întreabă: „De ce oare se spune în ţara noastră că [aceşti] creştini [...] sunt beţivi şi fără minte şi că nu ştiu să-şi rostuiască ţara?" (*ibidem*: 246).

**BDD-V4951 © 2016 Aracne editrice**
**Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:10:30 UTC)**

## Bibliografie

*Izvoare şi lucrări de referinţă*

PAUL DIN ALEP, *Jurnal de călătorie în Moldova şi Valahia*, studiu introductiv, ediţia manuscrisului arab, traducere în limba română, note şi indici de Ioana Feodorov, Bucureşti, Editura Academiei Române/ Brăila, Istros, Muzeul Brăilei, 2014.

*Literatură secundară*

FEODOROV, I., *Studiu introductiv* la *Jurnal de călătorie în Moldova şi Valahia*, Bucureşti, Editura Academiei Române/ Brăila, Istros, Muzeul Brăilei, 2014a.

—— *Mihnea III Radu, Prince of Wallachia, as Seen by Paul of Aleppo and His Father Macarius III, Patriarch of Antioch*, în „Revue des Études Sud-Est Européennes", LII, nr. 1–4, p. 289–306, 2014b.

MAZILU D.H., *Noi despre ceilalţi. Fals tratat de imagologie*, Iaşi, Polirom, 1999.

MURGESCU B., *Ţările Române între Imperiul Otoman şi Europa Creştină*, Iaşi, Polirom, 2012.

TCHENTSOVA V., *Le premier voyage du patriarche d'Antioche Macaire III Ibn al-Za'īm à Moscou et dans les Pays Roumains (1652–1659)*, în *Relations entre les peuples de l'Europe Orientale et les chrétiens arabes au XVIIe siècle. Macaire III Ibn al-Za'īm et Paul d'Alep (Actes du I er Colloque international le 16 septembre 2011, Bucarest), textes réunis et présentés par Ioana Feodorov*, Bucureşti, Editura Academiei Române, p. 69–122, 2012.

**BDD-V4951 © 2016 Aracne editrice**
**Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 13:10:30 UTC)**